

erő egykori működésének térségeiben a szövetséges osztrák-magyar kötelékek jelentős első világháborús közreműködését. Felidézi, hogy osztrák és magyar katonák nyugszanak nemcsak az isztambuli Ferikőj temetőjében, hanem Jeruzsálemben a Sion-hegyi és az Olajfák-hegyi temetőben ugyanúgy, mint a damaszkuszi vagy a teheráni központi temetőben és számtalan más közel-keleti település sírkertjében.

Peter Jung monográfiájához jelentős jegyzetapparátus csatlakozik, hiszen művét — az eddigi publikációkat bevonva — az azokat messze meghaladva — alapvetően önálló levéltári forrásfeltárására alapozva írta meg. Külön forrás- és irodalomjegyzéket is ad, a tájékozódást a földrajzi régiókban a

szöveghez csatlakozó öt szakszerű vázlat teszi lehetővé, a mondanivaló szemléltetését pedig huszonöt eredeti szövegek közli fekete-fehér fényképfelvétel segíti, ezek részben az Osztrák Hadilevéltár, részben a szerző gyűjteményében vannak. Az olvasmányosan megírt, mégis mindvégig komoly tudományos műként tárgyilagos képet nyújtó modern témafeldolgozást minden olyan magyar olvasó szíves figyelmébe ajánlja a recenzens, aki szeretne megismerkedni az első világháború egy alig ismert frontjának eseménytörténetével, az osztrák-magyar haderő közel-keleti ténykedésével, beleértve a palesztinai, szíriai, egyiptomi, iráni hadműveletek és a környező régióbeli egyéb akciók felvillantását.

Zachar József

GIORGIO DOTTI

DECORAZIONI AL VALORE ED AL MERITO DELLE FORZE ARMATE GERMANICHE 1933—1945

Tapferkeits- und Verdienstauszeichnungen der deutschen Wehrmacht 1933—1945

(*Ermanno Albertelli, Parma, 1991. 344 o.*)

A két kötetre tervezett, nagyszabású munka a hitleri Németország katonai rendjeleit és kitüntetésait mutatja be. A már megjelent első kötetben a vitézségi- és érdemkitüntetések szerepelnek. A megjelenés alatt álló második kötetben a különféle harci- és teljesítményjelvényeket, díszjeleket, emlékérmeket stb. mutatja majd be a szerző.

Az elmúlt évtizedekben külföldi szakemberek nagy számban publikáltak különféle színvonalú munkákat a III. Birodalom rendjeiről és kitüntetéséről. Dotti tábornok munkája az eddig kiadott legjobb feldolgozások közé tartozik. A szerző a vonatkozó, különféle nyelven megjelent, széleskörű szakirodalom magas szintű szintetizálásán túl nagy mértékben hasznosította saját kutatásai eredményeit. Így német és osztrák háborús veteránok által szolgálta-

tott adatokat, különféle nyugati és tengerentúli közgyűjtemények, intézmények, szervezetek, könyvkiadók anyagait. Az eddig részben még publikálatlan képanyagot is így sikerült összeállítani.

Nagyon jó a közölt illusztrációs anyag. A szerző saját gyűjtésén túl elsősorban a korabeli sajtóban — pl. Signal — napvilágot látott anyagot közli. A képek egy része rosszabb minőségű, azonban a szerző által feltétlenül dokumentálandó témát jelenít meg. Mindezt nagyon jól egészítik ki a kitüntetésokról, okmányokról stb. közölt kvalitatív képek.

A szerző igyekszik részletezni az egyes rendjelekké- és kitüntetésekkel kapcsolatos történelmi-társadalmi kereteket. Az egész témakört a korabeli hadiesemények ismertetésébe ágyazza.

Szól a harcokban szerepelt legjellemzőbb haditechnikáról, hadihajókról stb. is. Bemutatja a legjellegzetesebb hadszíntereket, helyszíneket. Részletesebben ír az egyes elismerések adományozási gyakorlatáról. Így bemutatja az egyes kitüntetések először elnyert német katonákat. Szól ismert, jellegzetes kitüntetéstulajdonosokról, olyan személyekről, akik különféle társadalmi kategóriákba tartozik. Esetenként bemutatja egyes katonák rövid életrajzát, kitüntetések elnyerésének körülményeit. Nagyon fontos, hogy a lehetőséghez képest kitér az egyes kitüntetések külföldiek számára történő adományozási gyakorlatára.

A szerző érdekes áttekintést ad a tárgyalta anyagra vonatkozó korabeli jogszabályok tekintetében.

A könyvben részletes leírás olvasható valamennyi rendjelről és kitüntetésről. Színes felvételeken kerülnek bemutatásra az előlapok, s nagyrészt a hátlapok is. A kvalitásos anyag döntő része a szerző nagyszabású magángyűjteményéből származik. Megtalálhatók az egyes darabok méretére, súlyára vonatkozó adatok is. Tág teret kapnak az ún. viselési képek, melyek egy része színes. Igen jó a kitüntetésekkel kapcsolatos ideiglenes- és végleges adományozási okmányok gazdag sorozatának közlése. Ezek egy része olasz vonatkozású. Újszerű, hogy a könyvben szerepelnek a II. világháborúból való kitüntetések jelenleg is viselhető — „nácitlanított” — 1957 utáni változatai is, elsődlegesen szalagsávoikon, miniatűr formában. Érdekesek a legkülönbélebb összeállítású német- és olasz szalagsávok.

A szerző több — az anyag jobb megértését szolgáló — táblázatot is közöl, így áttekinti a német egyenruhákat, rendfokozati jelzéseket, jelvényeket stb. is.

A munkában olvashatunk az adott időszakban német katonáknak adományozott olasz hadikitüntetésekről. Ezt a témát is néhány jó viselési fotó egészíti ki.

A kötetben a következő tárgykörök kerülnek részletes feldolgozásra:

A *Vaskereszt* — Eisernes Kreuz — (1939-től). Hosszabb történeti áttekintés olvasható e jeles katonai elismerés 1813-tól kezdődő történetéről, jelentős tulajdonosairól. E kitüntetés II. világ-

háborús története alkotja a kötet gerincét. A legmagasabb fokozatok tulajdonosai részletes értékelést kapnak, s közlésre kerül fényképük is. A szerző hangsúlyt fektet arra, hogy bemutatásra kerüljenek egyes fegyvernemek képviselői, különféle rendfokozatú katonák. Nem érdektelen megjegyezni, hogy Dotti kitér bizonyos tiroli vonatkozásokra is.

Itt kerül sor leginkább a külföldi kitüntetettek elemzésére. Részletes az olasz vonatkozások tárgyalása. Érdekes adalékok olvashatóak a legmagasabb fokozatokat elnyert román katonai vezetőkről is. A szerző ír magyar vonatkozásokról is, pl. kiemeli Lakatos Géza vezérezredesnek 1944. május 24-én adományozott *Lovagkeresztet*, s 1944 július 30-án kiadott *Lovagkeresztet a tölgyfalommal*.

Háborús Erdemkereszt és Háborús Erdemérem — Kriegsverdienstkreuz und Kriegsverdienstmedaille — (1939-től). A szerző tág teret szentel a különféle társadalmi rétegekhez tartozó, bizonyos tevékenységi körökben működő kitüntetettek bemutatásának.

Részben kevésbé ismert, átfogó anyag kerül közlésre a *Vitézségi és Erdemkitüntetés a Keleti népek számára* — Tapferkeits- und Verdienst-Auszeichnung für Angehörige der Ostvölker — (1942-től). Gazdag képanyag szemlélteti a németek oldalára állt különféle szovjetunióbeli nemzetiségek vezetőit, katonáit, illetve az ezen alakulatokat irányító német katonákat. Igen érdekes az olasz hadsereg oldalára állt katonák bemutatása.

A *Szárzsföldi Hadsereg Dicsőség-lapja Pánt* — Die Ehrenblattsperre des Heeres —, a *Német Haditengerészet Dicsőségtáblája Pánt* — Die Ehrentafelsperre der Deutschen Kriegsmarine —, a *Német Légierő Dicsőség-lapja Pánt* — Die Ehrenblattsperre der deutschen Luftwaffe — (1944-től).

A munka bemutatja a *Spanyol Kereszt* — Spanienkreuz — (1939-től) történetét is. Itt rövid áttekintés olvasható a Condor Légio történetéről.

A kötetben szereplő különféle összeállítások sorában megemlítendő a tárgyalta korban működő német rendjel- és kitüntetésgyártó cégek felsorolása.

Véleményem szerint elérkezett az ideje, hogy feldolgozásra kerüljön a

németek által magyaroknak adományozott kitüntetések témaköre is. Ez külföldi szakemberek számára is igen ér-

dekes lehet, amelynek feltárása eddig nem történt meg.

Pandula Attila

MÉSZÁROS LÁZÁR EMLÉKEZETE

Bajai Dolgozatok, 8.

Szerk.: Kőhegyi Mihály és Merk Zsuzsa

Baja, 1993. 73 o.)

Baja nagy szülöttének, Mészáros Lázárnak csaknem másfél századig kellett idegen földben, szinte elfeledve nyugodnia, míg 1991. március 15-én a titley-i temetőből, akaratának megfelelően, végre hazai földbe térhetett. Sirjára a múlandó koszorúk mellé az életpályát összegző hét előadás jelképes füzére is rátéteztet, valódi tiszteséget adva emlékének.

Solymos Ede — Mészáros Lázár Angliában c. előadásban — a tábornok és miniszter emigrációébéli hányattatásait röviden érintve, elsősorban utolsó heteit felvillantva, a feltalálásáért és hazahozataláért vívott több évtizedes küzdelmet részletezi. Izgalmas tudósításában a politikai lobbyk mára kiteljesedett érdekharcának bírálata is benne rejlik.

Antal József, Appel László és Kelemen Márton a Mészáros-családfa rekonstruálása során elért eredményeiket osztják meg velünk, betekintést engedve a genealógia izgalmas kutatási módszereibe. A mellékelt családfa-vázlaton túl a Mészáros, s a velük kapcsolatban állt familiák kapcsolatainak, kölcsönhatásainak részletezése fontos adalék a szociográfiai, archontológiai és demográfiai kutatásokhoz is. Annak ellenére, hogy a hazahozatalon kívül, a szerencsés véletlennek köszönhetően, élő leszármazottakat is bevonhattak a családi viszonyok tisztázásába, a szerzők szívósan dolgoznak tovább a minél teljesebb kép előhívásán.

Kőhegyi Mihály forrásközlése a pacseri Mészáros család nemesi okleveléről a heraldikai kutatások eredményeivel egészíti ki, s teszi teljessé a Mészáros-adattárat. Ennek során fény derül a XVIII. század végén ismét megindult nemesítési hullám politikai-ideológiai mozgatórugóira is.

Urbán Aladár, már kizárólag Mészáros Lázár személyére összpontosítva, a Batthyány-kormányba kerülését, s hadügyminiszteri működését taglalja. Mészáros ezredparancsnokként, a császári-királyi hadi iskolát kijárt művelt katonaként, de megőrzött magyar érzülettel került a majlandi garnizonból két malomkő — a bécsi hadügyminisztérium (a háttérben az udvarral), valamint saját kormánya (a szálakkal Kossuth kezében) — közé. Ami miatt a bársonyszékbe emeltetett — a magyar hadügy megszervezése —, a mai szóhasználatnál élve: jó értelemben vett technokrata miniszternek köszönhetően lényegében megvalósult. Mégis, az újoncozási törvény körüli viták, hatásköri nézetkülönbségei bécsi kollégájával, s szerencsétlen bácskai küldetése (Szenttamás 3. ostroma), a végletekig megrontották viszonyát a hangadó pénzügyminiszterrel szemben, ahonnan egyenes út vezetett lehetetlenné tételéhez.

Ács Tibor Mészáros Lázár és az OHB kapcsolatát elemezve vázolja fel a miniszter lassú politikai agóniáját. Ezt ő maga is érezte, de többszöri lemondási